

Speerpunten voor een groen en sociaal Nederland

De 22^e eeuw begint NU

Dat is de prikkelende titel die het College van Rijksadviseurs op het gebied van de omgevingskwaliteit afgelopen augustus als kop bij een zestiental 'adviezen voor een waardevolle leefomgeving' meegaf [1]. Aan tot de verbeelding sprekende plannen en visies lijkt in de wereld van de ruimtelijke ordening, tot voor kort nog zo arm aan ideeën, inmiddels geen gebrek meer te zijn: 'De Grote Verbouwing van Nederland', de Nieuwe Nota Ruimte, Programma Mooi Nederland...[2]

Maar wat bij in al dat fraais en edels ontbreekt zijn de nodige stevige politieke beleidsspeerpunten waarmee niet alleen voor de korte maar vooral ten behoeve van de lange termijn eindelijk eens onvermijdelijke knopen doorgehakt kunnen worden. Met name op de volgende punten blijft men in het ambtelijk-ruimtelijke wereldje angstvallig de hete brei heen lopen. Wat allereerst ontbreekt zijn levensvatbare groene en sociale industriestrategieën en een evenzeer levensvatbare duurzame landbouw- en natuurstrategie. Daarop aansluitend moeten nodige demografisch anticiperende zorg- en volkshuisvestingstrategieën en een goed doordachte onderwijs-, arbeids- en migratiepolitiek vorm krijgen.

Hieronder een poging de uitgangspunten voor een dergelijke speerpuntenstrategie kort te schetsen.

>Een levensvatbare groene en sociale industriestrategie

Sinds kort lijkt het woord 'industriepolitiek' na een decennialange periode van betrekkelijke afwezigheid weer in genade aangenomen te worden in de Vaderlandse politieke woordenschat. Het inmiddels gevallen kabinet Rutte IV sprak bij zijn aantreden in dit verband plechtig van een 'strategisch en groen industriebeleid' [3]. Maar het blijft afwachten hoe dit bij alle plechtig uitgesproken intenties in de dagelijkse praktijk zal uitvallen. Zal een volgende regering werkelijk de politieke moed hebben om waar nodig met actieve staatsdeelneming de broodnodige verduurzaming over lastig te nemen hobbels heen te helpen? Zoiets kan bijvoorbeeld aan de orde komen bij plannen voor de productie van zogeheten 'groen staal' bij Tatasteel in de IJmond, een duurzaam plan dat door de FNV met stakingen werd afgedwongen IJmond [4]. En zal de milieubeweging dan op zijn beurt ook bereid zijn actief mee te denken en te strijden voor een pro-actief werkelijk groene en sociale industriepolitiek? Een politiek die echt levensvatbaar is - ecologisch én economisch [5]. Centraal bij dit alles zou de noodzaak moeten staan een visie met bijbehorende strategie te ontwikkelen waarmee de in Nederland sterk aanwezige horigheid aan de hier al te fors uit de kluiten gewassen petrochemische industrie doorbroken kan worden. Want die enorme multinationale machtsconcentratie vormt het hardnekkigste obstakel voor een beslissende verduurzaming van ons land [6].

>Een levensvatbare duurzame landbouw- en natuurstrategie

Enkele weken vóór de val van Rutte IV blies LTO Nederland op de valreep het landbouwakkoord op. Dat was waarschijnlijk een hele opluchting, niet alleen voor de in dit opzicht volstrekt onverantwoord opererende lobby van de gangbare landbouw, maar wellicht stiekem ook voor de sector van de biologische landbouw. Geen van beide was en is klaar voor de transitie naar duurzame landbouw. De gangbare landbouw zit nog goeddeels gevangen in zijn eigen kortzichtigheid, de huidige biologische landbouw is nu nog lang niet in staat op eigen kracht een eigen economisch en ecologisch levensvatbare agrarische structuur op te bouwen. Daar heeft die biologische landbouw van staatswege heel wat forse financiële, economische, hydrologische en planologische steuntjes inde rug voor nodig waarbij tegelijk de zakelijke haalbaarheid van een en ander terdege kritisch tegen het licht genomen kan worden. Steun voor het opbouwen en in stand houden van een eigen kennis- en opleidings-infrastructuur, van agrarische gebiedscoöperaties voor boeren én burgers, waar nodig en wenselijk met staatsdeelneming, en van klimaatadaptieve, -mitigerende en biodiversiteitsherstellende bodem- en waterregimes, in nauwe samenwerking met waterschap en RWS. Dat is een politieke strategie waarin boer en burger niet langer op zichzelf worden terug geworpen, maar een beroep gedaan wordt op actieve participatie [7]. Een strategie die de tot op heden gangbare individuele benadering van boer en burger overstijgt en waarbij met nadruk op zoek gegaan wordt naar collectieve arrangementen in het landelijk gebied waarbij landbouw en natuurherstel en -bescherming samen gaan. Een strategie die overigens beduidend verder gaat dan de in het kader van de zogeheten *Green Deal* van de EU ontwikkelde, maar inmiddels danig afgezwakte natuurherstel- en bodemmonitoringswetgeving [8].

>Een demografisch anticiperende volkshuisvestings- en zorgstrategie

Dergelijke vergaande maar voor de langere termijn onontbeerlijke strategieën vereisen een deugdelijke planologische inbedding, inclusief de nodige onvermijdelijke keuzes, mat name op het vlak van volkshuisvesting en zorg. Op onze website www.dubbelkrimp.nl staan demografische ontwikkelingen en de ruimtelijke consequenties daarvan centraal. De omvang van de Europese bevolking krimpt volop, maar in het economisch dynamische noordwesten van ons werelddeel groeit de bevolking dankzij een gestage arbeidsmigratie, zo ook in Nederland. Ons land is daarbij behept met de demografische eigenaardigheid dat nergens in Europa de omvang van de babyboomgeneratie zo uit de hand gelopen is als in ons land. Die enorme grijze golf bepaalt de komende op zijn minst twee decennia onvermijdelijk op menig vlak de speelruimte - niet alleen economisch en op het vlak van de zorg zelf, maar ook planologisch en dan met name op de volkshuisvesting. Menigeen heeft de afgelopen decennia gewezen op de noodzaak van generatiebestendige bouwen in onze huisvesting, maar op de koortsbarometer van de woningmarkt van de eengezinswoning was voor zo'n anticiperende benadering geen enkele plaats. Hoe het generatiebestendig bouwen als nog een plaats te geven in de huidige overspannen huisvestingsopgave? Door in te zetten op verbouw. Door verbouwing van bestaande huizen en tegelijk de nieuwbouw zo in te richten dat een en ander betrekkelijk gemakkelijk en goedkoop te herinrichten bij krimp of groei. Niet alleen technisch, maar ook economisch. Ook hier kan facilitering en een zekere sturing van staatswege beslist geen kwaad. En voor dat alles kan een nieuwe, pro-actieve grondpolitiek evenmin geen kwaad [9]. En dat geldt niet overigens alleen voor onze volkshuisvesting maar ook voor de broodnodige duurzame transitie van onze landbouw.

>Een goed doordachte onderwijs-, arbeids- en migratiepolitiek

Wat zijn de consequenties van het toepassen van dergelijke strategieën voor andere beleidsvelden? Onderwijs-, arbeids- en migratiebeleid zijn hier het meest relevant. Allereerst stellen de gemaakte strategische keuzes natuurlijk eisen op de professionele kwalificaties en dus op aard en niveau van ons onderwijs. Waar de kwalificaties in eigen land ontbreken is men aangewezen op arbeidskrachten - een in het oog springend voorbeeld in dit verband is de hightech-industrie in en om Eindhoven dat voor het werven van gekwalificeerde arbeidskracht aangewezen op arbeidsmigranten uit niet zelden opmerkelijk verre buitenland. Hier zou een tweesporenbeleid op zijn plaats zijn: naast een beleid gericht op het werven van arbeidsmigranten ook een veel duidelijker gericht onderwijsbeleid dan nu het geval is. Bij de keuze voor nieuwe en nader in de toekomst te ontwikkelen bedrijfssectoren zouden de potenties voor de sociaal en ecologisch acceptabele, met name op hergebruik, circulariteit, cradle to cradle gerichte toepassingen van arbeidsbesparende technologische innovaties de doorslag moeten geven.

Maar dergelijke innovaties zullen alleen hun vruchten af kunnen werpen als niet langer het kapitaal de lakens uit blijft delen maar de georganiseerde arbeid een doorslaggevende greep op de economie weet te krijgen. Op die ontwikkelingsrichting zouden onderwijs en migratiebeleid nu al afgestemd moeten worden. Maar daarvoor is het wel onvermijdelijk dat in ons onderwijs naast de individuele zelfontplooiing die nu vooral centraal staat vooral maatschappelijk verantwoordelijkheidsbesef boven het nu zo dominante geldelijk gewin als doelstelling en missie op de voorgrond geplaatst wordt. Waar opleiding van inheemse arbeidskrachten vooralsnog nog niet toereikend zijn zal intussen natuurlijk nog wel een tijd een pro-actief, goed gericht en gedoseerd migratiebeleid nodig blijven.

In ons onderwijs moeten we natuurlijk niet alleen mikken op de hoogste kwalificatieniveaus maar ook en niet in de laatste plaats op de opleiding van met name tot inventiviteit en creativiteit uitgelokte en uitgedaagde middenkaders. En niet alleen in de technisch innovatieve 'topsectoren', maar over de hele linie - van het onderwijs tot en met -last but not least gezien de vergrijzing - de zorg als de grote groeisector in de lange na-golf van de babyboomgeneratie. In dergelijke 'post-industriële' sectoren moet de nu zo dominante invloed van de markt en de daaruit voortvloeiende bureaucratie terug gedrongen worden, waarbij we tegelijkertijd en ruiterlijk moeten kunnen erkennen dat er grenzen zijn aan het praktische nut en de ethische toelaatbaarheid van de toepassingsmogelijkheden van robotisering en artificiële intelligentie.

Bij dat alles is het van belang dat een en ander steeds zorgvuldig gedoseerd én steeds nadrukkelijk gericht dient te worden op inkrimping zodra nieuwe arbeidsbesparende innovaties dat mogelijk maken. Dat vereist in de komende cruciale decennia met hun lastig te hanteren mix van demografische vergrijzing en ontgroening wel een werkelijk heel scherp en straf laveren tussen de stimulering van de benodigde arbeidskwalificatie, het gericht inzetten van arbeidsmigratie én even gerichte als diverse innovaties. Een ander zou er bijvoorbeeld ook toe kunnen leiden dat er beduidend meer ruimte kan komen voor hoogontwikkelde maaknijverheid ten koste van heden ten dage zo bloeiende, maar ruimteverslindende en bitter weinig toegevoegde waarde genererende sectoren - bijvoorbeeld in de transportlogistiek met zijn veredelde dozenschuif-economie. Maar helemaal zonder die distributieverlening kan Nederland gezien zijn ligging tussen zee en Rijnland natuurlijk ook niet. Ook hier geldt opnieuw de noodzaak van goede gerichte dosering. Een ander in nauwe samenwerking met of op zijn minst samenspraak met onze economisch meest relevante burens: het Belgische gewest Vlaanderen en de Duitse deelstaten Noordrijn-Westfalen, Nedersaksen en Bremen.

Dat alles bij elkáár zou tenslotte tot een zeer gewenste, beduidend bredere en veelzijdigere economie kunnen leiden. Als we dan tegelijk de defossilisering van onze economie eindelijk eens echt serieus gaan aanpakken en daarbij het koortsige kapitalisme weten te overwinnen, zou zowaar een zowel groene als sociale toekomst in het verschiep kunnen liggen.

NOTEN

[1]

College van Rijksadviseurs [Francesco Veenstra, Jannemerie de Jonge, Wouter Veldhuis] , *De 22^e eeuw begint nu – zestien adviezen voor een waardevolle leefomgeving* Den Haag augustus 2023 ; zie link:
[file:///C:/Users/Steven%20van%20Schuppen/Downloads/Zestien+adviezen College+van+Rijksadviseurs+22+augustus+2023.pdf](file:///C:/Users/Steven%20van%20Schuppen/Downloads/Zestien+adviezen%20College+van+Rijksadviseurs+22+augustus+2023.pdf)

[2]

We beperken ons hier tot de op handen zijnde plannen voor de aangekondigde Nieuwe Nota Ruimte , waarbij eerst: =Hugo de Jonge, *Kamerbrief bij contourennotitie Nota Ruimte* Den Haag [Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties] 6 oktober 2023 ; zie link:
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/10/06/kamerbrief-bij-contourennotitie-nota-ruimte> en *Natuur landbouw energie netwerken - Contourennotitie Nota Ruimte: Sterke regio's, nationale regio, water en bodem, wonen* ; zie link:
<https://open.overheid.nl/documenten/2eb6c26d-2f62-4521-9c4f-b45358d43206/file>
en de korte toelichting daarop in het interview met demissionair minister ruimtelijke ordening de Jonge in *NRC* , ook van 6 oktober: *We gaan de bevolkingsgroei niet over alle 342 gemeenten van Nederland uitsmeren* ; zie link:
<https://www.nrc.nl/nieuws/2023/10/06/hugo-de-jonge-we-gaan-de-bevolkingsgroei-niet-over-alle-342-gemeenten-van-nederland-uitsmeren-a4176444#/krant/2023/10/07/#414>

Voor een kritisch commentaren op deze contourennotitie onder andere: Wim Derksen, *De contouren van de nieuwe Nota Ruimte bieden nog weinig houvast voor ruimtelijke keuzes* In: *Gebiedsonwikkeling.nu* 17 oktober 2023 ; zie link:
<https://www.gebiedsonwikkeling.nu/artikelen/contouren-nieuwe-nota-ruimte-blijven-steken-in-mistige-algemeenheden/>
De contourennotitie blijft steken in mistige gemeenschappen - dat is de kern van Derksens kritiek. 'Mistige gemeenschappen' is ook de indruk die achterblijft bij het lezen van het NRC-interview met De Jonge. Wat ontbreekt is een heldere analyse van de achterliggende factoren op grond waarvan ruimtelijke keuzes gemaakt moeten worden. Op het vlak van ecologie , energie bodem en water is wordt wel een poging tot analyse gedaan, op het vlak van sociaal-economische en demografische ontwikkelingen wordt een deugdelijke analyse node gemist. Op de sociaal-economische kant van de zaak gaan we verderop in dit artikel nader in. Wat betreft de demografische factor getuigt een en ander van een ongefundeerd doortrekken van de langetermijn-groei-curve van een pijnlijk gebrek aan recente kennis van zaken op dit punt - zie hierover ook onze eerdere artikelen hierover op deze site , onder meer in de links
<http://www.dubbelkrimp.nl/downloads/zomer-2019/RedactioneelZomer2019.pdf>
<http://www.dubbelkrimp.nl/downloads/lente-2021/RedactioneelLente2021.pdf>

[3]

M.A.M. Adriaansen, *Het verschil maken met strategisch en groen industriebeleid* . Visie en uitvoeringsagenda Minister van Economische Zaken en Klimaat 8 juli 2022; zie link:
<https://www.nidv.eu/wp-content/uploads/2022/07/het-verschil-maken-met-strategisch-en-groen-industriebeleid-20220711.pdf>

[4]

FNV Metaal, *Groen Staal – Een plan voor het klimaat, een schonere IJmond en werkgelegenheid* Amsterdam [Stichting FNV Pers] mei 2021, zie:

https://www.fnv.nl/cao-sector/metaal/cao-tata-steel/fnv-bij-tata-steel/groen-staal?utm_term=&utm_campaign=&utm_source=adwords&utm_medium=ppc&hsa_acc=4981324223&hsa_cam=16254367089&hsa_grp=&hsa_ad=&hsa_src=x&hsa_tgt=&hsa_kw=&hsa_mt=&hsa_net=adwords&hsa_ver=3&gclid=Cj0KCCQjwu-KiBhCsARIsAPztUF33DkrLNwIEb-J4F3uPTrJ111RowkHsKb00P1WuVyDO_o5_4jWaeZwaAIC3EALw_wcB

<https://www.fnv.nl/getmedia/1b1ce2e4-0530-442f-9d96-386f16a4e53d/Visie-voor-Tata-Steel-FNV-Metaal-Groen-Staal.pdf>

Van dezelfde auteur dit artikel: *De toekomst van werk in de zware industrie- Reactie* [op het manifest van de wetenschappelijk bureaus van GL en PvdA over dat onderwerp] In: *De Helling* 10 februari 2023, zie link:

<https://www.wetenschappelijkbureaugroenlinks.nl/artikelen/reactie-de-toekomst-van-werk-de-zware-industrie?fbclid=IwAR1uFJSErytSm5orSJIDUqLjanl0tTXcgzEblfCVpR3Z-3Wzv8fvyZfmp8A>

Voor de meest recente stand van zaken zie: Sjarel Massop, *De tijd dringt voor GroenStaal – een alternatief* In: *Solidariteit* oktober 2023 , zie link:

https://www.solidariteit.nl/extra/2023/tijd_dringt_groenstaal.html?fbclid=IwAR2NWBhJ04sDVzScBFTydHf9JC04hgq647-yhsS0yWDrfh_Ti251YgixWuo

[5]

FNV [n Milieudefensie: Werknemers kunnen een rol sleutelspelen in klimaatbeleid bedrijven] Persbericht van 32 januari 2023, zie link:

<https://pers.milieudefensie.nl/read/1080/fnv-en-milieudefensie-werknemers-kunnen-sleutelrol-spelen-in-klimaatbeleid-bedrijven>

Bedrijf verduurzamen? Werknemers aan zet! Website van FNV i.s.m. Milieudefensie, zie: <https://www.fnv.nl/acties/duurzame-werkvloer#/>

[6]

Adrian Estrada en Felix Voogt, **Een gitzwart toekomstbeeld – De verduurzaming van de chemische industrie** In: **De Groene Amsterdammer** 5 juli 2023; zie link: <https://www.groene.nl/artikel/een-gitzwart-toekomstbeeld>

[7]

Meer hierover in onze onderzoeksrapporten:

De Hoofdige Boer inventiever dan ooit – Verantwoording werkzaamheden fase I en II [Ontwerpend onderzoek naar het verband tussen klimaatverandering en mogelijkheden voor duurzame landbouw in de IJsselvallei] (Bruchem (mede mogelijk gemaakt door het Stimuleringsfonds voor de Industriële Industrie te Rotterdam) september 2022/ juni 2023 (samen met Arjan Nienhuis, Margo Meeuwissen en Dennis Martens)

[8]

Zie hierover o.m.:

Clara van de Wiel, Michel Kerres, **Frans Timmermans weet dat hij moet doordrukken ondanks steeds meer verzet tegen zijn Green Deal** In: NRC 9 juni 2023 ; zie link:

<https://www.nrc.nl/nieuws/2023/06/09/er-is-steeds-meer-verzet-tegen-zijn-green-deal-maar-frans-timmermans-weet-dat-hij-moet-doordrukken-a4166796#/krant/2023/06/10/#101>

Clara van de Wiel, **Opsteker voor Timmermans, maar dreiging blijft voor 'Green Deal'** In: NRC 12 juli 2023; zie link:

<https://www.nrc.nl/nieuws/2023/07/12/opsteker-voor-timmermans-maar-dreiging-blijft-voor-green-deal-a4169611>

Clara van de Wiel, **Rapport: Europees beleid voor bodemverbetering faalt op alle fronten** In: NRC 10 juli 2023; zie link:

<https://www.nrc.nl/nieuws/2023/07/10/rapport-europees-beleid-voor-bodemverbetering-faalt-op-alle-fronten-a4169420>

Clara van de Wiel, **Brussel zet deur open voor genetische plantbewerking** In: NRC 5 juli 2023; zie link:

<https://www.nrc.nl/nieuws/2023/07/05/brussel-zet-deur-open-voor-genetische-plantbewerking-a4169028>

[9]

Wim Derksen, **Voor 900.000 woningen heb je vooral een nieuw grondbeleid nodig** ; zie link:

https://www.wimderksen.com/blogs/voor-900.000-woningen-heb-je-vooral-een-nieuw-grondbeleid-nodig.html?sender_ctype=email&sender_campaign=egK2vG&sender_customer=rkAkD24&fbclid=IwAR0WEF40GtQjXrjK2_q5tBOKSY2acDop7ipNxH5K1nKPvQBIRI_TBUZ6WdE